

POLSKIE
TOWARZYSTWO
FENOMENOLOGICZNE

Polskie Towarzystwo Fenomenologiczne
oraz
Instytut Filozofii i Socjologii PAN

zapraszają do udziału w cyklicznym seminarium fenomenologicznym pt.

Czytanie Ingardena

Pierwsze spotkanie odbędzie się **27 lutego (poniedziałek) 2023 r. o godz. 17.00 na platformie Zoom (szczegóły poniżej).**

Polskie Towarzystwo Fenomenologiczne oraz Instytut Filozofii i Socjologii PAN zapraszają na seminarium organizowane w ramach cyklu *Czytanie...*, które poświęcone jest studium dzieł przedstawicieli ruchu fenomenologicznego, pracom myślicieli, którzy inspirowali twórców fenomenologii, oraz tych inspirujących się fenomenologią, wreszcie tych, którzy korzystali jedynie z fenomenologii jako metody badań. W semestrze letnim 2023 proponujemy lekturę wybranych tekstów **Romana Ingardena**, którą poprowadzi dr hab. **Marek Piwowarczyk**, prof. KUL.

CZYTANIE INGARDENA: CIELESNY PODMIOT – ZANIEDBANA MOŻLIWOŚĆ.

Świadomość jest dla Ingardena procesem, a więc czymś, co się w czasie staje i przemija, i jako taka potrzebuje trwałego nosiciela. Owym nosicielem jest tzw. czyste ja, wobec którego świadomość jest niesamodzielna.

Wedle Ingardena, istota czystego ja nie może wyczerpywać się po prostu w pełnieniu funkcji nosiciela przeżyć świadomych. Czysty podmiot musi mieć jakiś inne cechy, a przede wszystkim jakąś naturę konstytutywną, która w ogóle umożliwia mu odgrywanie przypisywanej mu roli. Z tego względu Ingarden twierdził, że czysty podmiot, ujęty wyłącznie w roli korelatu przeżyć, jest niesamodzielnym aspektem duszy a nawet jest tylko jakąś „postacią”, bądź „formą” duszy, co sugeruje, że ostatecznie to dusza jest podmiotem przeżyć. Sama dusza jednak jest czymś o wiele bogatszym: jest „siedliskiem” sił psychicznych, nieraz głęboko ukrytych i nie zawsze uświadomionych. Owe siły wydają się być tym, co Ingarden nazywał sprawnościami. Są to dyspozycje do zachowania się przedmiotu w odpowiednich warunkach. Przedmiot realny (jakikolwiek, niekoniecznie człowiek), aby mieć takie sprawności i w ogóle, aby mieć jakieś własności, musi być ukonstytuowany odpowiednią naturą. Tak więc w zagadnieniu stosunku świadomości do duszy krzyżuje się kilka problemów dotyczących różnych struktur: ja—przeżycie, ja—dusza, natura duszy—własności duszy. Mimo zauważenia podobieństw między strukturami: ja—przeżycie i podmiot—własności, Ingarden odrzuca myśl, że przeżycia mogą być pojęte jako własności ja (duszy). Nie jestem pewien, czy decyzja Ingardena jest słuszna, i rozważenie tego będzie jednym z celów seminarium.

Nie jest to jednak cel najważniejszy. Ważniejsze jest ustalenie, które z możliwych (na gruncie ontologii Ingardena) ujęć stosunku duszy do ciała najbardziej odpowiada Ingardenowskiemu opisowi doświadczenia ciała. W opisie wewnętrznego doświadczenia ciała Ingarden podkreśla dwie kwestie: różnicę między ciałem i ja (duszą) a jednocześnie ich swoistą jedność. Jedność ta jest uświadamiana z różną siłą w zależności od stopnia poczucia solidarności z własnym ciałem. Niemniej, jest to jedność bardzo głęboka: Ingarden nieraz wręcz twierdzi o utożsamianiu się ja z ciałem, i mówi, że ja sięga tak daleko, jak daleko rozciąga się ciało. Jedność tę widać szczególnie w fenomenie sprawstwa: ja działa poprzez ciało w jedności, której nie może osiągnąć z żadnym z zewnętrznych narzędzi. Doświadczenie zewnętrzne ciała każe je jednak traktować jak każdy inny przedmiot fizyczny, i w tym kontekście rozważania Ingardena o stosunku ciała do duszy wpisują się raczej w kartezjański sposób ujęcia zagadnienia.

Ma to wyraz w koncepcji człowieka jako systemu względnie izolowanego, którego składnikami są ciało i świadomość (wraz z ja i duszą). Jest to, według mnie, jakaś forma dualizmu kartezjańskiego, co prawda osłabionego i zmodyfikowanego. Niemniej, w takim ujęciu dusza i ciało są osobnymi przedmiotami, osobnymi podmiotami własności o odmiennych naturach konstytutywnych i własnościach, które, choć są względem siebie

funkcjonalnie, i być może egzystencjalnie, zależne, to jednak nie tworzą jedności, która odpowiadałaby jedności przeżywanej w doświadczeniu wewnętrznym.

Chciałbym zastanowić się, czy Ingarden nie zaniedbał pewnej możliwości, którą odnajduję w jego dziele. Mam na myśli koncepcję złożonego przedmiotu pierwotnie indywidualnego, tzn. takiego, który, choć ma części, to nie jest w tych częściach ufundowany, lecz jest przeciwnie: to części są ufundowane w nim samym. Ingarden początkowo sądził, że organizmy są takimi przedmiotami, ale potem tę myśl, właściwie bez uzasadnienia, odrzucił. O częściach takiego przedmiotu twierdzi Ingarden, że nie są aktualnymi podmiotami własności, lecz są wiązkami własności samego przedmiotu złożonego, rozmieszczonymi w systemie pól, które w owym przedmiocie można odnaleźć. Cały ten system pól to nic innego jak rozciągłość przedmiotu. Ciało człowieka, zgodnie z tą koncepcją, nie byłoby zatem przedmiotem, lecz skomplikowanym systemem własności człowieka. Podmiot tych własności jest określony naturą człowieka. Natura ta byłaby również naturą człowieka jako podmiotu świadomych przeżyć. Mielibyśmy więc podstawy do wypracowania koncepcji człowieka, w której jedność świadomości i ciała jest o wiele ściślejsza niż w koncepcji systemu względnie izolowanego. Człowiek byłby cielesnym podmiotem świadomości, ale w tym sensie, że byłby jednocześnie podmiotem ciała (co oczywiście dziwnie brzmi, ale przecież ciało traci tutaj substancjalny charakter) i podmiotem przeżyć. Wyróżniając z jednej strony ciało a z drugiej świadomość, i twierdząc, że mają wspólny podmiot, można zarazem uniknąć tezy, że samo ciało jest świadome (jest podmiotem świadomości), albo że świadomość jest rozciąglą. To człowiek jest cielesny i świadomy zarazem.

Przygotował: dr hab. Marek Piwowarczyk, prof. KUL.

Tematy i lista lektur, które będą omawiane podczas kolejnych spotkań:

1. POTRZEBNE POJĘCIA. a) Niesamodzielnosc i zależność. Roman Ingarden, *Spór o istnienie świata*, wydanie III zmienione, przygotowała i partie tekstu z języka niemieckiego przetłumaczyła Danuta Gierulanka, PWN, Warszawa 1987 (dalej: *Spór*), t. 1, s. 116-123 (§§14-15); **b) Materia i forma.** *Spór*, t. 2, cz. 1, s. 31-41 (§35), **c) Zdarzenia, procesy, przedmioty trwające w czasie.** *Spór*, t. 2, cz. 1, s. 404-414 (§61); **d) Sposób istnienia indywiduum żywego.** *Spór*; t. 1, s. 221-232 (fragment §30, od słów „Jak się wydaje, indywidua żywe...”).

2. PODSTAWOWA STRUKTURA PRZEDMIOTU. a) Forma podmiot—własności. Roman Ingarden, *Spór o istnienie świata*, wydanie III zmienione, przygotowała i partie tekstu z języka niemieckiego przetłumaczyła Danuta Gierulanka, PWN, Warszawa 1987 (dalej: *Spór*), t. 2, cz. 1, s. 63-67 (fragment §39, do zdania „Zadaniem naszym...”); **b) Natura i własności.** *Spór*; t. 2, cz. 1, s. 74-80 (fragment §40); **c) Ontologiczny status własności,** *Spór*; t. 2, cz. 1, s. 84-91 (§41), 415-419 (§ 62, punkt a); **d) Rodzaje własności.** *Spór*; t. 2, cz. 1, s. 320-333 (§57, od punktu II); **e) Jedność przedmiotu.** *Spór*; t. 2, cz. 1, s. 419-421 (§62, punkt b).

3. FORMA STRUMIENIA ŚWIADOMOŚCI. Roman Ingarden, *Spór o istnienie świata*, wydanie III zmienione, przygotowała i partie tekstu z języka niemieckiego przetłumaczyła Danuta Gierulanka, PWN, Warszawa 1987, t. 2, cz. 2, s. 141-165 (§§76 i 77); Roman Ingarden, *O odpowiedzialności i jej podstawach ontycznych*, przełożył Adam Węgrzecki, w: Roman Ingarden, *Książeczka o człowieku*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2001, s. 116-122 (rozdz. VIII).

4. JA I DUSZA. a) Świadomość a czysty podmiot i dusza. Roman Ingarden, *Spór o istnienie świata*, wydanie III zmienione, przygotowała i partie tekstu z języka niemieckiego przetłumaczyła Danuta Gierulanka, PWN, Warszawa 1987 (dalej: *Spór*), t. 2, cz. 2, s. 165-194 (§78, punkty a i b); **b) Sprawności przedmiotu.** *Spór*; t. 2, cz. 1, s. 392-396 (§59, punkt c).

5. DUSZA I CIAŁO. Roman Ingarden, *Spór o istnienie świata*, wydanie III zmienione, przygotowała i partie tekstu z języka niemieckiego przetłumaczyła Danuta Gierulanka, PWN, Warszawa 1987 (dalej: *Spór*), t. 2, cz. 2, s. 194-229 (§78, punkt c), *Spór*; t. 2, cz. 1, s. 172-176 (§46, fragment o „ciele moim”, od słów „Także fakt...” do słów „...głosów różnego rodzaju, itd.”).

6. CZŁOWIEK JAKO SYSTEM WZGLĘDNIIE IZOLOWANY. Roman Ingarden, *Spór o istnienie świata*, tom III: *O strukturze przyczynowej realnego świata*, z języka niemieckiego przełożyła Danuta Gierulanka, PWN, Warszawa 1981, s. 111-122 (§91, punkt A); Roman Ingarden, *O odpowiedzialności i jej podstawach ontycznych*, przełożył Adam Węgrzecki, w: Roman Ingarden, *Książeczka o człowieku*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2001, s.122-148 (rozdz. IX); Roman Ingarden, *Wykłady z etyki*, PWN, Warszawa 1989, s. 391-401 (wykład 25 krakowski).

7. ZANIEDBANA MOŻLIWOŚĆ: CZŁOWIEK JAKO PRZEDMIOT PIERWOTNIE INDYWIDUALNY. Roman Ingarden, *Spór o istnienie świata*, wydanie III zmienione, przygotowała i partie tekstu z języka niemieckiego przetłumaczyła Danuta Gierulanka, PWN, Warszawa 1987, t. 2, cz. 1, s. 102-137 (§43).

Marek Piwowarczyk – dr hab., prof., KUL, pracownik Wydziału Filozofii KUL. Interesuje się przede wszystkim ontologią, za głównego przewodnika obierając Romana Ingardena. Zapuszcza się też w różne obszary metafizyki klasycznej (Arystoteles, Tomasz z Akwinu), nowożytnej (Leibniz, Wolff) i analitycznej. Wykłada ontologię, filozofię umysłu i filozofię religii.

Podczas pierwszego spotkania (27.02.2023) omawiać będziemy tekst wskazany w punkcie pierwszym.

Odbywający się od ponad pięciu lat cykl seminaryjny pt. *Czytanie* organizowany jest przez Polskie Towarzystwo Fenomenologiczne we współpracy z Instytutem Filozofii i Socjologii PAN. Autorami tekstów, które omawiane były podczas spotkań, są klasycy historii filozofii nowożytnej i współczesnej: Kartezjusz, Kant, Husserl, Heidegger, Patočka, Arendt, Gadamer, Henry, Marion i Ricoeur. W semestrze letnim 2023 proponujemy lekturę tekstów Romana

Ingardena. Uczestnicy spotkań, które prowadzone są przez wybitnych polskich specjalistów w danej tematyce, dokonują próby analizy i interpretacji wybranych tekstów fenomenologicznych lub jakoś związanych z fenomenologią (np. jako inspiracja) w celu poszerzenia i pogłębienia wiedzy dotyczącej podstawowych tematów filozofii. Często tekst jest tylko pretekstem, aby w nawiązaniu do problematyki czytanego dzieła przedstawić własny punkt widzenia i zainauguować prawdziwy spór filozoficzny. Z dala od szkolnej atmosfery i troski o „poprawne odczytanie” seminarium jest czasem prawdziwie odświętnym, podczas którego uczestnicy stawiają sobie samych w najbardziej fundamentalne pytania filozoficzne. Bez zbędnych zabezpieczeń – a zatem zgodnie z maksymą Arendt: *Denken ohne Geländer* – pozwalają oddać się żywiołowi filozoficznego myślenia i spotkania. Dzięki temu osoby pochodzące z różnych środowisk akademickich, o różnym stopniu filozoficznego zaawansowania, doświadczenia i wiedzy, a także różnej wrażliwości, mogą poczuć ducha filozoficznej wspólnoty, która – mamy nadzieję – odsyła do najlepszej tradycji ruchu fenomenologicznego. Z tego powodu seminarium jest otwarte na wszystkie zainteresowane osoby: zarówno na amatorów myślenia filozoficznego, studentów filozofii, doktorantów, jak i na bardziej doświadczonych badaczy.

Gospodarzem spotkań jest dr hab. Daniel R. Sobota, prof. IFiS PAN.

Spotkania odbywają się drogą online przez platformę ZOOM.

Udział w webinarze będzie możliwy dzięki wcześniejszej rejestracji. W tym celu bardzo proszę o wysłanie najpóźniej do dnia **24 lutego** maila z prośbą o wzięcie udziału w spotkaniu na adres:

publicrelations@ifispan.edu.pl.

W odpowiedzi uczestnik otrzyma link do rejestracji na platformie zoom.

Kontakt do organizatora (w innych sprawach niż rejestracja):

Daniel R. Sobota

e-mail: dsobota@ifispan.edu.pl, tel. 502618470